

In enkele exemplaren vindt men den inhoud der flesschen gekleurd; de tweede geeft in alphabetische volgorde de beschrijving van allerlei ziekten en symptomen; in de derde wordt de adering in alle uitvoerigheid met opsomming der aderen behandeld ook in verband met de teekenen van den dierenriem; hierop volgen een korte chirurgie, een beschrijving der baarmoeder en de behandelingswijzen van allerlei ziekten en de bereidingswijzen van een groote reeks zalven. De hoofdschotel wordt evenwel gevormd door de anatomie van MUNDINUS, waarbij een lijkopening wordt afgebeeld.

Het zijn meer de afbeeldingen dan wel de text, die in den loop der eeuwen de aandacht getrokken hebben. Inderdaad zijn deze lijntekeningen van een zuiverheid en vormgeving, die men maar zelden aantreft. Men is er alsnog niet in geslaagd den meester, die deze werken schiep, te identificeren.

SINGER's werk is verdeeld in twee deelen. Het eerste bevat beschouwingen over de ontleedkunde in Italië in de middeleeuwen en renaissance, welke weinig nieuws brengen; beschrijvingen der afbeeldingen; een hoofdstuk over het Italiaansche taaleigen der Fasciculo door prof. FOLIGNE en een afzonderlijk hoofdstuk over de anatomie van MUNDIVUS met een volledige vertaling met aantekeningen van een Latijnsche tekst, geschreven in 1316. Verder vindt men er een volledige lijst van de verschillende uitgaven, die ik zoo gelukkig ben te kunnen aanvullen wat Nederland betreft. De schrijver zegt n.l. wat betreft een Antwerpsche uitgave: „I have not seen this edition and am inclined to disbelieve in its existence”. En toch bezit onze Maatschappij deze uitgave „*Fasciculus medicine houdende in hem deze navolgende tractates enz. Voleyndt in dye vermaerde stadt van Antwerpen bi CLAES DIE GRAVE in onser vrouwen pant 1512.*”

Aan het einde van het eerste deel vindt men een atlas van afbeeldingen, ontleend aan handschriften en boeken met verklarende notities. Hier is het bij sommige afbeeldingen aan SINGER ontgaan, dat bijv. JACOB RUEFF zijn afbeeldingen aan VESALIUS ontleende (fig. 20). Deze atlas, die vele fraaie platen bevat, geeft een overzichtelijk geheel van de anatomie en de physiologie gedurende de renaissance, terwijl goede schemata een verklaring geven van de bloedstrooming, zooals men zich die dacht vóór HARVEY.

Het tweede deel is een facsimile-uitgave van de Italiaansche fasciculo van 1493. SINGER's werk lijkt mij voortreffelijk geslaagd; zijn overzicht van de middeleeuwsche en prae-vesaliaansche ontleedkunde en physiologie getuigt van de groote didactische gaven van den schrijver.

F. M. G. DE FEYFER.

H. FISCHER, *Die heilige Hildegard von Bingen*. Die erste deutsche Naturforscherin und Aerztin, ihr Leben und Werk. München, Verlag der Münchner Drucke. MCMXXVII. Prijs: gen. M 9; geb. M. 11.

Vrouw HILDEGART VON BINGEN, die met TROTULA VAN SALERNO, tot de meest bekende vrouwelijke artsen der vroege middeleeuwen

behoort, werd geboren in 1098, ging in 1106 naar een Benedictijner klooster, kreeg al spoedig visioenen en werd in 1136 abdis. De Benedictijners waren in de middeleeuwen de bewaarders der overgeleverde wetenschappen en als zoodanig maakte ook HILDEGART kennis met GALENUS en andere antieke schrijvers. Haar affectieve natuur, door sommigen als hysterie opgevat, drong er haar toe haar kennis aan anderen mede te deelen en zoo werd zij de schrijfster van een „*Liber subtilitatum de diversis naturis*”, dat naast de werken van ALBERTUS MAGNUS op dit gebied een waardige plaats inneemt. Het oudste handschrift, dat op zijn beurt een copie is, berust in de Landsbibliotheek te Wolfenbüttel en dateert uit de 14de eeuw (?), terwijl in de nationale Bibliotheek te Parijs zich eveneens een handschrift naar HILDEGART bevindt. De beteekenis ervan ligt vooral in het feit, dat de schrijfster niet maar een copiïste was, maar de haar geboden stof verwerkte. WASMANN en GRIMM beschouwen dan ook haar leer over de eenvoudige geneesmiddelen als een compendium der oude druïdenwijsheid.

In haar werken vindt men naast talrijke wilde geneeskrachtige kruiden ook 27 exotische planten genoemd. Er bestaat zelfs de meening, dat zij de eerste geweest is in Duitschland, die de campher vermeldt. Uit alles blijkt, en vooraanstaande plantkundigen deelen deze meening, dat HILDEGART een goed waarneemster op plantkundig gebied geweest is. Tal van inheemsche geneeskrachtige planten worden door haar uit de volksgeneeskunde overgebracht in de officieele geneesmiddelen-schat. Als autodidacte op geneeskundig gebied heeft zij de aloude leer van GALENUS slechts van verre gevolgd en datgene wat met haar gezond verstand streed, over boord geworpen. Dit is misschien wel de oorzaak van den opgang, dien zij ontegenzeggelijk gemaakt heeft, geweest. Met de wederopleving der handschriftenkunde kwam ook HILDEGART weder in het middelpunt der belangstelling, terwijl op plantkundig gebied haar beteekenis eveneens naar voren gebracht is. Van geneeskundige zijde heeft men haar tot op heden verwaarloosd. FISCHER vermoedt, dat hier nog tal van problemen op hun oplossing wachten.

Met groote zorgvuldigheid heeft de schrijver alles wat op vrouwe HILDEGART betrekking heeft, vergaard en in een genietbaren vorm gegoten. Een portret dateerend uit de vroege middeleeuwen is aan het werk toegevoegd.

F. M. G. DE FEYFER.

LEON BIZARD et JANE CHAPON, *Histoire de la prison de St. Lazare, du moyen-age à nos jours*. Paris, E. DE BOCCARD, 1925. 4°. 272 bldz., 42 afb.

Een fraaie, op zwaar en degelijk papier gedrukte, met talrijke reproducties naar origineele teekeningen van ALB. MORAND en JANE CHAPON verluchte geschiedenis van S^t. Lazare, achtereenvolgens leproserie, klooster, verbeterhuis, krankzinnigengesticht, gevangenis voor politieke misdadigers, werkinrichting voor vrouwen en vrouwengasthuis voor geslachtsziekten. Het oudste document op St. Lazare betrekking hebbende, draagt het jaartal 1124. De